

УДК 599.323.45

МИШИ РОДУ *SYLVAEMUS* У ЛІСАХ КАМ'ЯНЕЦЬКОГО ПРИДНІСТРОВ'Я (ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСТЬ)

Ганна ЗАЙЦЕВА

*Миші роду *Sylvaemus* у лісах Кам'янецького Придністров'я (Хмельницька область).* — Г. Зайцева. — Наведено результати дослідження поширення лісових мишей на території Кам'янецького Придністров'я. З'ясовано, що вони населяють штучні й природні лісові екосистеми та становлять значну частину видового складу лісових угруповань мікромамалій, тому немає підстав надавати жодному їх представнику статус рідкісного. Також лісові миші потрапили у пастки у більшості досліджених біотопів, що свідчить про їх широке розповсюдження на цій території. Відповідно до відносної чисельності категорія наявності лісових мишей у Кам'янецькому Придністров'ї – звичайні види.

Ключові слова: Лісові миші, Кам'янецьке Придністров'я, лісові угруповання мікромамалій.

Адреса: Інститут екології Карпат НАН України, вул. Козельницька, 4, м. Львів, 79026, Україна.

E-mail: zykm@dallans.kp.km.ua.

*Wood mice of genus *Sylvaemus* in the forests of Kamyanetske Pridnistrovya (Khmelnyski region).* — A. Zajtseva. — Results of study of distribution of wood mice in territory Kamyanetske Pridnestrivya are presented. It is established, that they occupy artificial and natural wood ecosystems and make a significant part of micromammals species composition of forest communities, therefore, there are no bases that any them representatives to consider as rare species. Also wood mice have got in traps in the majority investigated biotopes, that testifies about their wide circulation in this territory. According to relative number, a category of presence of wood mice in Kamyanetske Pridnestrivya – “common species”.

Key words: Wood mice, Kamyanetske Pridnistrovya, forest communities of micromammals.

Address: Institute of ecology of Carpathians, 4 Kozelnicka str., Lviv, 79026, Ukraine. E-mail: zykm@dallans.kp.km.ua.

Вступ

Мишоподібні гризуни (Murgoidea) є невід'ємним структурним елементом екосистем, зокрема лісових. Хоча найчастіше це наземні тварини, серед них трапляються і дендрофільні види, такі як миша жовтогруда (*Sylvaemus tauricus* Pallas, 1811) і миша лісова (*Sylvaemus sylvaticus* L., 1758). Ці види є факультативними дендрофілами, оскільки можуть будувати свої кубла як у норах, так і в дуплах дерев чи штучних гніздівлях [3, 6, 8, 10].

За літературними джерелами, *S. tauricus* та *S. sylvaticus* поширені в Кам'янецькому Придністров'ї [3–7, 9]. Але детальних даних щодо хорології цих видів немає, оскільки на цій території ніколи не проводили ґрунтовних досліджень гризунів. Разом з тим, дані про популяції цих тварин є важливими для оцінки стану лісових екосистем, оцінки їхньої повночленності й стійкості.

Також вивчення дендрофільних Muridae Придністровського регіону, який входить до території національного природного парку «Подільські Товтри», є актуальним і необхідним як з точки зору обґрунтування наукових основ збереження лісових екосистем на цій природоохоронній території, так і з точки зору практики лісового господарства.

Дослідження хорології та біотопного розподілу *Sylvaemus* сприятиме формуванню інформаційної основи регіонального зоомоніторингу.

Матеріал та методи

Дослідження проведено на території Кам'янецького Придністров'я, яке є частиною Національного Природного Парку «Подільські Товтри».

Матеріал зібрано в період 7–15 червня 2004 року під час експедиції по Дністровському водосховищу (с. Брага – смт. Стара Ушиця) та його притоках. Також дослідження проводили в лісових ділянках біля с. Кульчіївці Кам'янець-Подільського району від 17 липня до 17 серпня 2004 р. та біля с. Тарасівка у долині ріки Мукша 1–3 жовтня 2004 р. (рис. 1).

Використовували загальноприйнятну методику обліку пастками Геро [1] протягом одно- та триденних обліків. Пастки виставляли в лінію по 25. Усього за літньо-осінній період відпрацьовано 710 пастко-днів. Роль видів у зооценозах визначали за шкалою бальних оцінок відносної чисельності та рясноти дрібних ссавців [1, 2].

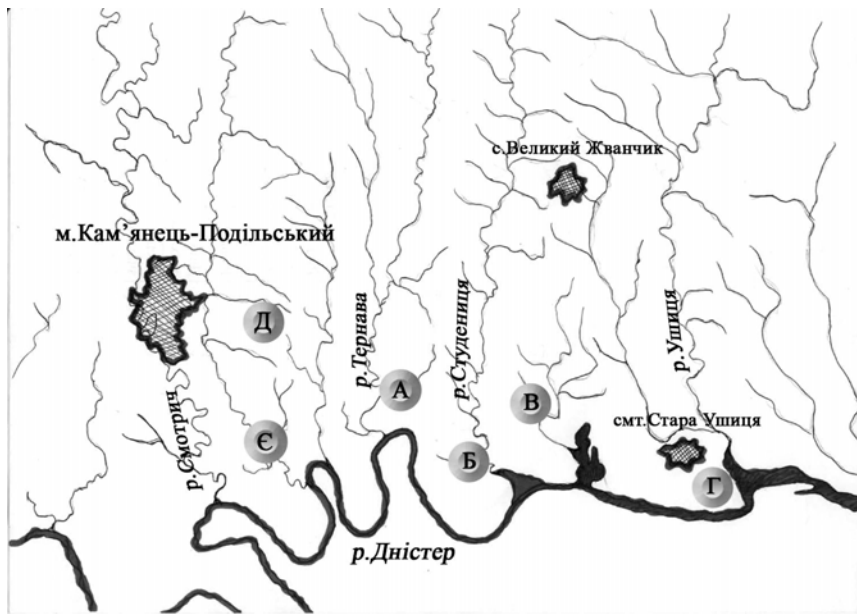

Рис. 1. Східна частина території Кам'янецького Придністров'я.

Позначення: А–Г – ділянки досліджень на Дністровському водосховищі, Д – 4 ділянки біля с. Кульчіївці, Є – ділянка біля с. Тарасівка.

Результати

Загалом обстежено 9 лісових ділянок (рис. 1). Наводимо їх короткий опис із зазначенням частоти трапляння родин мікромамалій, що потрапили в пастки (особин на 100 пастко-діб).

Ділянка А. 20 п/д. с. Китайгород, Кам'янець-Подільський р-н. Долина р. Тернава. Заказник «Чапля». Молоді акацієві насадження. Мишачі – 5%.

Ділянка Б. 20 п/д. с. Калачківці, Кам'янець-Подільський р-н. Долина р. Студениця. Ліс «Ботів». Молодий дубово-грабовий ліс з домішкою клена гостролистого. Мишачі – 5%.

Ділянка В. 60 п/д. с. Колодіївка, Староушицький р-н. Бакотська затока. Молоді акацієві насадження. Мишачі – 12%, норицеві – 10%.

Ділянка Г. 20 п/д. с. Стара Ушиця, Староушицький р-н. Долина р. Дністер. Молоді соснові насадження з домішкою клена гостролистого. Мишачі – 5%.

Ділянка Д1. 120 п/д. с. Кульчіївці, Кам'янець-Подільський р-н. Середньовіковий дубово-грабовий ліс. Мишачі – 5%; норицеві – 3%; мідичеві – 1%.

Ділянка Д2. 200 п/д. с. Кульчіївці, Кам'янець-Подільський р-н. Середньовікові соснові насадження. Мишачі – 2%.

Ділянка Д3. 140 п/д. с. Кульчіївці, Кам'янець-Подільський р-н. Середньовікові соснові насадження. Мишачі – 1%.

Ділянка Д4. 70 п/д. с. Кульчіївці, Кам'янець-Подільський р-н. Молодий дубово-грабовий ліс з домішкою клена гостролистого. Норицеві – 4%; мідичеві – 3%.

Ділянка Є. 60 п/д. с. Тарасівка, Кам'янець-Подільський р-н. Долина р. Мукша. Середньовікові соснові насадження з домішкою дуба звичайного та черешні звичайної. Мишачі – 8%.

Обговорення

Протягом періоду досліджень було виловлено 42 особини мікромамалій, серед них 4 види мишачих, 3 види норицевих і 2 види комаходних. Отримані дані (табл. 1) підтверджують наявність як *S. tauricus*, так і *S. sylvaticus* у Кам'янецькому Придністров'ї. Ці види дендрофільних мишачих присутні в більшості досліджених біотопів і становлять значну частину видового складу лісових угруповань мікромамалій.

Населяють *S. tauricus* та *S. sylvaticus* як штучні, так і природні ліси. Вони потрапляють у пастки як під час одноденного, так і під час багатоденного обліку. Чисельність *Sylvaemus* коливається залежно від біотопу. *S. tauricus* найчисельніший у штучних акацієвих насадженнях у долинах річок, а *S. sylvaticus* найчисельніший у дубово-грабових та соснових насадженнях з домішкою клена гостролистого. Інколи обидва види спостерігаються одночасно в деяких біотопах (ділянки В і Д1). Єдина ділянка, на якій у пастки не потрапило жодної особини роду *Sylvaemus*, – Д4.

Таблиця 1. Відносна чисельність видів роду *Sylvaemus* серед мікромамалій* Кам'янецького Придністров'я (%)

Ділянка	Sy-tau	Sy-syl	Ar-agr	Mu-mus	Mi-arv	Mi-oec	Te-sub	So-ara	Cr-sua
А	5,0	–	–	–	–	–	–	–	–
Б	–	5,0	–	–	–	–	–	–	–
В	10,0	1,7	–	–	8,3	–	1,7	–	–
Г	–	5,0	–	–	–	–	–	–	–
Д1	1,7	2,5	0,8	–	3,3	–	–	0,8	–
Д2	1,5	–	–	1,0	–	–	–	–	–
Д3	0,7	–	–	–	–	–	–	–	–
Д4	–	–	–	–	2,9	1,4	–	–	2,9
Є	4,0	–	–	4,0	–	–	–	–	–

* Використано акроніми видових назв.

Таблиця 2. Частота трапляння видів роду *Sylvaemus* на території Кам'янецького Придністров'я

Вид	Частка виду у загальній вибірці (%)	Особин на 100 п-д (в середньому)
<i>Sylvaemus tauricus</i>	36	4
<i>Sylvaemus sylvaticus</i>	14	4
<i>Apodemus agrarius</i>	3	1
<i>Mus musculus</i>	10	3
<i>Microtus arvalis</i>	26	5
<i>Microtus oeconomus</i>	3	1
<i>Terricola subterraneus</i>	3	2
<i>Sorex araneus</i>	3	1
<i>Crocidura suaveolens</i>	5	3

Можливо, це пояснюється поганими кормовими умовами цього дубово-грабово-кленового біотопу, оскільки молоді дерева не дають задовільного для мишачих врожаю насіння.

Отримані матеріали дають можливість зробити висновки щодо частки серед мікромамалій і частоти трапляння досліджуваних видів у регіоні. Зокрема (табл. 2), *S. tauricus* є домінантним, а *S. sylvaticus* – субдомінантним видом у місцевій фауні мікромамалій [1]. Також до субдомінантів належить і *Microtus arvalis*.

Відповідно до універсальної шкали оцінок чисельності дрібних ссавців [2], *S. tauricus* і *S. sylvaticus* відносяться до звичайних видів (бал рясноти – 3). Тому, принаймні в регіональних межах, у нас немає підстав надавати *S. tauricus* статус рідкісного виду, як це зазначали в літературі [4].

Подяки. Висловлюємо щирі подяки студентці Кам'янець-Подільського державного університету А. Гіголошвілі та співробітникам НПП «Подільські Товтри» за допомогу в проведенні досліджень.

1. Загороднюк І. В. Польовий визначник дрібних ссавців України. – Київ, 2002. – 60 с. – (Праці Теріологічної Школи, випуск 5).
2. Загороднюк І., Киселюк О., Полищук І., Зеніна І. Бальні оцінки чисельності популяцій та мінімальна схема обліку ссавців // Вісник Львівського університету. Серія біологічна. – 2002. – Вип. 30. – С. 8–17.
3. Корнєєв О. П. Визначник звірів УРСР. – Київ: Рад. школа, 1965. – 236 с.
4. Любінська Л. Г., Ковальчук С. І., Матвєєв М. Д. Природні цінності національного природного парку "Подільські Товтри". – Кам'янець-Подільський, 1999. – 87 с.
5. Межжєєрин С. В., Лашкова Е. И., Товтинец Н. Н. Географическое распространение, численность и биотопическое распределение лесных мышей рода *Sylvaemus* (Rodentia, Muridae) на территории Украины // Вестник зоологии. – 2002. – Вып. 36 – С. 39–49.

За відносною чисельністю дендрофільних мишачих перевищує тільки нориця *Microtus arvalis*, яка відноситься до чисельних видів (бал рясноти – 4). Але вона була зловлена лише у деяких біотопах (в трьох з дев'яти), хоча і в значній кількості (табл. 1). В той же час миші роду *Sylvaemus* представлені майже в усіх типах лісових масивів (у восьми з дев'яти місць обстеження).

Висновки

В результаті проведених досліджень можна зробити такі висновки:

- 1) серед виловлених мікромамалій родина мишачих (Muridae) складає найбільшу групу – 4 види;
- 2) рід *Sylvaemus* представлений на території Кам'янецького Придністров'я двома видами: *S. tauricus* та *S. sylvaticus*;
- 3) ці види мишей наявні у штучних і природних листяних і хвойно-листяних лісових ділянках, чисельність їх коливається в залежності від біотопу;
- 4) лісові миші потрапили у пастки у більшості з досліджених біотопів, що свідчить про їх широке розповсюдження на цій території;
- 5) середня відносна чисельність у Придністровському регіоні як *S. tauricus*, так і *S. sylvaticus* складає 4 особини на 100 п/д;
- 6) категорія наявності лісових мишей у Кам'янецькому Придністров'ї – звичайні види.

6. Мигулін О. О. Звірі УРСР. – К.: Вид-во АН УРСР, 1938. – 426 с.
7. Храчевич В. Ссавці Поділля. – Вінниця, 1925. – 30 с.
8. Юшкайтис Р. Взаимоотношения орешниковых сонь и других обитателей искусственных гнездовых для птиц в Литве // Бюллетень МОИП. – 1993. – Том 98, вып. 1. – С. 30–34.
9. Belke G. Rys historyi naturalnej Kamienca Podolskiego. – Warszawa, 1859. – 114 s.
10. Judkaitis R. Abundance dynamics of common dormouse (*Muscardinus avellanarius*), fat dormouse (*Glis glis*) and yellow-necked mouse (*Apodemus flavicollis*) derived from nestbox occupation // Folia Theriologica Estonica 4. – 2000. – P. 42–50.

Отримано: 16 листопада 2004 р.
Прийнято до друку: 8 травня 2005 р.